

Hvorfor netop en sådan 9. april 1940?
Før filmen om begivenhederne

Min baggrund:

- 1964-2004: officer i hæren sluttende som brigadegeneral og rektor for det baltiske forsvarsakademi
- 1981-: Historiker med fokus på nordeuropæisk militærhistorie 1890-1940

Grundlag for foredraget primært

Bogen kom i 2010

Hovedpunkter

- ❖ 9. aprils danske baggrund
- ❖ Udviklingen af den tyske planlægning 1905 til 1917
- ❖ Den dominerende danske opfattelse af, hvorfor vi slap i 1. Verdenskrig
- ❖ Tysk flådes opfattelse af Danmark og Norge 1928-1938
- ❖ Tyske angrebsforberedelser mod og i foråret 1940
- ❖ Dansk forsvarsudvikling 1933-1939, specielt i Sønderjylland
- ❖ Danske forventninger og beslutninger i de sidste måneder, uger og dage før 9. april

9. aprils danske rødder 1864-1905 => Munchs forsvarsopfattelse dominerede mellemkrigstiden

- Bahnsen: Vi skal kunne forsvare Danmarks eksistens ved at kunne holde det mest værdifulde punkt, hovedstaden, også mod Tyskland => Københavns befæstning bygges.
- I.C. Christensen vinter 1905: Vi skal skabe enighed mellem Venstre og Højre om at vise evne til at forsvare Danmarks suverænitet og neutralitet, der er vi internationalt forpligtet til. Forsvaret skal også betrygge Tyskland ved at ville og kunne kæmpe mod Tysklands fjender.
- Peter Munch fra maj 1905:
 - Nej, vi er ikke forpligtet at føre krig for neutraliteten
 - Det ville være en ulykke for land og folk at krigen således rammer os.
 - Danmark kan ikke forsvares mod en stormagt, der er militære styrker resursespild.
 - Vi skal gøre det entydigt for alle, at vi kun vil og kan handle militært symbolsk, kun markerende suverænitet og neutralitet.
 - Nationens overlevelse skal bygges på kulturel og social robusthed.

Tysk planlægning 1905 til 1917 => Norge afgørende for Tyskland bliver nødt til besætte Jylland

- Schlieffens sejr over flåden i februar 1905: Man spilder ikke resurser til Nordfronten, da kan forvente dansk neutralitet, men i planskufferne i generalstaben lå fra den vinter invasionsplaner mod både Jylland og Sjælland.
- Danmark optrådte som tyskvenlig neutral ved mineringen august 1914 og igen i februar 1916 og bekræftede, at hæren havde ret.
- Men fra forår 1915 - efter britisk landsætning ved Dardanellerne – gennemførtes lokale nordvendte forsvarsforanstaltninger i Slesvig.
- Forår 1916 stigende nervøsitet fordi krigen intensiveres, og massive forsvarsforberedelser i Nordslesvig blev nu planlagt.
- Eftersommeren 1916 ændres opfattelsen af Danmark, bygningen af Sikringsstilling Nord iværksattes, og begrænsede offensive operationer forberedes.
- I vinter-foråret 1916-17 er rygterne om Norges indtræden sådan, at Tyskland starter planlægning for krig mod Sydnorge. Jylland(-Fyn) besættes som forudsætning.
- Så snart tropper kommer til rådighed => udvidelse til stadig større dele af Jylland, Fyn, Samsø og Bornholm.
- I foråret 1918 muliggøres en tysk operation uden forudsætningen om en truende eller virkelig britisk operation – som den der realiseres 22 år senere.

Politikernes valgte fortælling om, at vi slap 1914-18 gennem klogskab – på trods af militæret

- Det blev opfattelsen, at Danmark blev holdt ude af krigen af sin kloge neutralitetspolitik, der konstant afbalancerede handel med de to modstandere og når nødvendigt gav efter for tyske politisk-militære ønsker.
- Den lokale tyske flådechefs ønsker formidledes af den tyske gesandt Rantzau til udenrigsminister Scavenius, og derefter kontrollerede Munch forsvaret til ikke "at provokere" gennem forsvarsforanstaltninger.
- Man havde således konfereret om dansk reaktion på evt. tyske ultimata.
- Danmarks militære beredskab var kostbart, belastende for folket, unødvendigt og potentielt skadeligt, fordi det kun provokere Tyskland gennem fjendtlig profil.
- Munch redigerede som historiker den officielle historie om sin virksomhed som Forsvarsminister.

Den tyske flådes ydmygelse i 1918 => 1928-1938: For at undgå gentagelse i ny krig må Danmark og måske også Norge kontrolleres

- Allerede i begyndelsen af 1915 havde mange tyske søofficerer været utilfredse med flådeledelsens svigtende evne til at udvikle og risikere en offensiv flådestrategi.
- Den yngre søofficer Wolfgang Wegener formulerede kritikken og fortsatte i 1926 og offentligt i 1929. Tyskland måtte have sikret adgang til Atlanterhavet, der ville blive den afgørende slagplads, og derfor skaffe sig operationsbasis ikke alene i Danmark, men også i Sydnorge.
- Aldrig mere den ydmygende passivitet, der førte til revolution.
- I oktober 1928 bliver Raeder marinechef.
- Wegeners indsats var politisk stærkt ubekvem for Raeder, selv om han var grundlæggende enig i kollegaens betragtninger.
- I 1920'erne og begyndelsen af 1930'erne var flådens fokus en krig med Frankrig som hovedmodstander, men der gennemførtes krigsspil med varierende scenarier.
- Fra 1928 til 1932 så den tyske flådeledelse det som sandsynligt, at Danmark ville slutte sig til Tysklands fjender Frankrig og Polen i en krig, og man gennemførte analyser af krigsplanlægningen mod Danmark fra krigen. I 1932 opbyggede den nye danske flådechef, Hjalmar Rechinzer, dog et tillidsforhold til Raeder og overbeviste tyskeren om, at den danske flåde var for lille til at virke som en trussel.
- Den tyske flåde kunne efter 1935, hvor England gav den kontrol over Østersøen, koncentrere sig helt om krigsforberedelser mod vest og nord.
- Skibenes fik nu øget rækkevidde med dieselmotorer. Det gav nye muligheder for den handelskrig med overfladeskibe som Wegener anbefalede. De første skridt var byggeriet af tre hurtige 'lommeflagskibene'.
- I januar 1937 understregede Raeder betydningen af støttepunkter udenfor Østersøen og Nordsøen. Måned efter understregede Raeder over for Hitler og hærledelsen, at

søkrigens muligheder afhang af både skibsbyggeriet i fredstid og rådigheden over støttepunkter. Mod vest lå Maginotlinien, som gjorde, at baserne måtte søges mod nord. Raeder understregede i en kommentar til et krigsspil mod Frankrig og Rusland behovet for støttepunkter med direkte adgang til Mellem- og Nordatlanten.

1938-1939: Det tyske flåde konstaterer som Wegener havde gjort, at man - hvis muligt - må kontrollere Norge

- Endnu forsigtighed: I februar 1938 henvistes flåden til at rejse behovet for fremskudte støttepunkter over for Hitlers nye Forsvarskommando OKW, når dette måtte blive aktuelt. Raeder understregede i april det år, at man skal tænke sig om, før man gør neutrale lande til fjender.
- I forsommeren 1938 beordrede Hitler flåden til at studere krig mod England. Ubådsværfter skal bygges. Raeder iværksætter arbejdet i august. Han gør klart for Hitler, at man indtil 1944-45 kun kan have en lille flåde.
- Raeders undergivne, generaladmiral Rolf Carls, gjorde efter forarbejder i april-juli 1938 i september klart, at han var tilhænger af Wegener, og man måtte erobre sikret adgang til Atlanterhavet. Af umiddelbart størst betydning havde kontrollen over Kattegat-Skagerrak, så englænderne ikke kunne indsætte undervandsbåde her. Kattegat-øerne måtte tages uden hensyn til dansk neutralitet.
- Alle nødvendige støttepunkter i Danmark måtte tages (minimalt Læsø, Anholt, Sejrø, Sprogø, Omø, Årø, Dagø, Bornholm og Christiansø. Besættelsen skulle ske overraskende og samtidig. Det var bedst at tage hele Danmark, 'som det blev forudset og forberedt i 1915'. Også udnyttelsen af den franske atlantehavskyst forudsatte kontrol over Danmark.
- Flådematerielchefen, admiral Witzell foreslog i september 1938 en delbesættelse af Vestnorge omkring Bergen.
- I november 1938 udarbejdes i det endelige notat, at man må bygge en flåde, der kan bryde den engelske blokadelinie i den nordlige Nordsø. Enhver udvidelse af basis med Holland, Danmark eller Norge vil give bedre muligheder for sø- og luftkrigen mod England. Der var ikke behov for kontrol over Danmark og Sydnorge af defensive grunde. Adgangen til Østersøen var sikret af luftmagt.

- Under et vinterkrigsspil i begyndelsen af 1939 forudsattes dog stadig, at de skandinaviske lande "ved politiske midler" bragtes til at optræde med hensyn til tyske interesser.
- Marinekommandoens krigsspil ved månedsskiftet februar-marts 1939 konkluderede, at en udvidelse af basis gennem besættelse af Danmark, Sydnorge, Holland og Belgien var ønskelig.
- I et krigsspil i foråret 1939 - ligeledes i Flådekommandoen - påpegede man, at manglen på baser uden for Tyskland bremsede flådekrigsførelsens muligheder og dynamik.
- Og i et samtidigt krigsspil ved Nordsøflåden påpegedes det hensigtsmæssige i at komme en engelsk besættelse af Sydnorge i forkøbet.
- Man satsede nu på store overfladefartøjer i handelskrig snarere end undervandsbåde. Man forudsatte dog stadig i foråret 1939, at man ikke skulle i krig med England foreløbig. Man havde tid at opbygge en konkurrerende overfladeflåde.

- Krigen bryder nu alligevel ud. Store, hurtige panserskibes angreb på den britiske handelsflåde mislykkes – her 'Graf Spee's endeligt midt i december 1939.
- Minekrigen giver ikke hurtige resultater.
- 21 NOV 1939: Englænderne blev bedømt som passive i Nordsøen – i modsætning til 1. Verdenskrig. Det giver mulighed for anvendelse af slagskibene, også mod den britiske handel med Skandinavien.
- Som i 1. Verdenskrigs sidste operation med Højsøflåden i april 1917 ønskede man igen at ramme de britiske søforbindelser over den nordlige del af Nordsøen til Skandinavien.
- Men slagskibes konstante tilstedeværelse i den nordlige del af Nordsøen er ikke realistisk fra baser i Tyskland. Der er behov for fremskudte baser.

Den tyske flådes lobbying for en operation fra forår 1939 til resultat i foråret 1940

At skabe endelig enighed:

- 23 MAJ 1939 gjorde Hitler klart, at hæren skal erobre de baseområder, hvorfra flåden og luftvåbnet kunne gennemføre en langvarig krig mod fjenden.
- 23 SEP 1939 ændrede Raeder udbygningsfokus til ubåde, da større skibe ville tage for lang tid at bygge. Men ubådsbyggeriet kræver prioritering til flåden af råstoffer, og det afviste Hitler 10 OKT 1939. Flåden må gøre noget for at få en markant rolle.
- 3 OKT diskuteres i marineoverkommandoen, om man ved fælles russisk-tysk pres kunne få Norge til at tillade støttepunkter. Hvilke fordele vil flåden kunne få af støttepunkter i Norddanmark, eksempelvis Skagen.
- 5 OKT konference mellem hærens og flådens stabschefer. Her afviser hæren muligheden af operationer mod Mellem- eller Nordnorge. Man koncentrerede nu mod vest. Andre tidligere operationer ville svække koncentrationen her. Operationer mod Norge ville muligvis involvere Sverige og det var der ikke resurser til. Derimod var *'en udvidelse af basis i retningen Jylland til Skagen et mindre svært spørgsmål, som kunne støttes. ...'*. 10 OKT 1939: Raeder rejser over for Hitler muligheden af at erhverve støttepunkter i Norge for marinen og ubåde (dvs. før Vinterkrigen). Trondhjem bedst. Hitler ville overveje muligheden.
- 15 OKT 1939: OKW-stabschefen Jodl er mere positiv end OKH stabschef Halder over for Norge-muligheden.
- 30 OKT 1939: Russerne accepterer støttepunkt for handelskrigen mod England ved Murmansk.
- 15 NOV 1939: Flåden presser for skærpet handelskrig mod England

- 8 DEC 1939: Sverige-Norges betydning for britisk økonomi understreges af Raeder overfor Hitler.

Chance gribes:

- 11 DEC 1939: Raeders møde med den besøgende norske nazileder Quisling.
- 12 DEC 1939; Refererer mødet til Hitler. Fremlægger muligheden af en tysk besættelse af Norge.
- 13 DEC 1939: Raeder undertegner et studie for angreb mod Norge 'Fall Nord'. Diskuterer også virkningen og muligheden af en minespærring mellem Hanstholm og Kristianssand.
- 14 DEC 1939: Raeder anvender Quislings besøg ved Hitler, der beslutter at lade OKW undersøge en operation mod Norge.
- JAN-MAR 1940: Den mulige britiske intervention i Vinterkrigen via Norge både risiko og bekvemt påskud for den tyske flåde.
- Hitlers interesse i at anvende OKW mod OKH (og dets Frankrigsprojekts) – og hemmeligholdelse - sikrer den nødvendige kontrol over hærstyrker.
- Raeder satser hele den tyske overfladeflåde i det vilde spil (Fall N > Studie Norwegen > Fall Weserübung Nord)
- Planen mod Danmark var indtil udgangen af FEB 1940 kun rettet mod Jylland og bombeflyoverflyvning af KBH (dvs. Fall J, version 1918). Den var i sit syn på halvøen dog nu præget af luftmilitære muligheder og behov fremkaldt af den langt mere ambitiøse plan mod Norge.
- I sidste fase af planlægningen indgår for første gang siden 1905 også landoperationer mod Sjælland. Denne gang direkte mod Langelinie. Denne udvidelsen mest sandsynligt, fordi der fandtes de nødvendige hærstyrker (men meget lidt tid til efterretningsvirksomhed mod øens landforsvar).

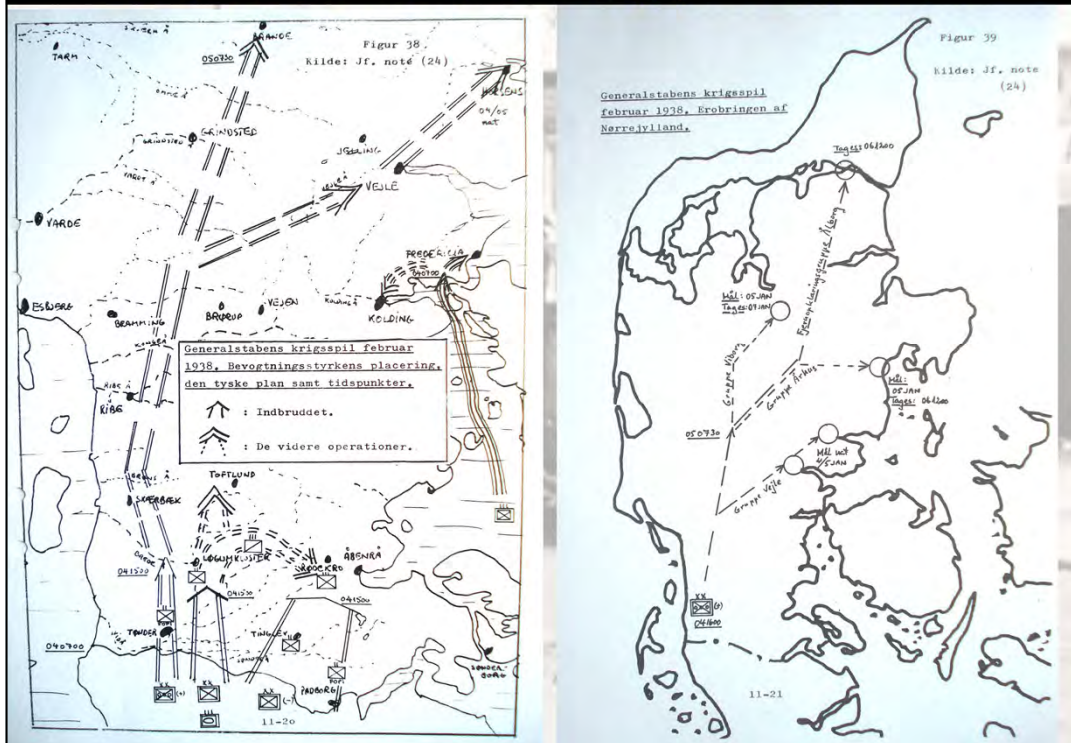
Dansk forsvar 1933-39: Sønderjylland

Generalløjtnant With – Ritmester Lunding

- Igennem 1920-erne er hovedopgaven for hæren i Jylland at imødegå højre- eller venstreorienterede banders indfald fra Tyskland.
- Statsminister Stauning udnævner til Munchs forfærdelse den nationalkonservative, aktivistiske tidligere efterretningschef Erik With til hærchef i 1931.
- 1933-34 følger Hitlers magtovertagelse og overgreb på det tyske socialdemokratiske søsterparti. Stauning og en kreds af yngre som Hedtoft og HC: Hansen omkring ham ønsker et bedre forsvar af Sønderjylland. I 1933-35 er Stauning sin egen forsvarsminister og forholdet mellem ham og With er særdeles godt.
- With forsøger at få etableret et net af små grænseforsvarsbunkere og hindringer for motoriserede kup, men Stauning må opgive at få en ny forsvarspolitik igennem, så længe man har regerings samarbejde med Munchs radikale.
- 1937-forsvarsforliget medfører ingen væsentlige ændringer.
- Nu bliver samarbejdet mellem With og Stauning fokuseret på opbygningen af en hemmelig, fagforeningsfinansieret efterretningstjeneste mod Tyskland, hvor netværket opbygges af olympiaderytteren Lunding – her sammen med With.

Truslen: Generalstabens krigsspil februar 1938

- I februar 1938 analyserede Generalstaben i et krigsspil mulighederne for at kunne imødegå et tysk overfald på Jylland.
- Fra krisen i efteråret 1938 sker der hurtigt opbygningen af hæren i Sønderjylland til at kunne imødegå et motoriseret overfald med vejspærringer og motoriserede styrker.
- Man ved godt, at hovedparten af den tyske hær er fodmarcherende og hestetrukken, så hvis man blot kan opfange og bremse hans let pansrede og motoriserede styrker, kan den fuldt mobiliserede Jyske Division godt gennemføre en tilbagegang under kamp og gennemføre de forberedte vej- og jernbanesprængninger.

Danske forventninger og beslutninger i de sidste måneder, uger og dage før 9. april

- Efter en kort indkaldelse ved krigsudbruddet i september 1939 bliver hovedparten af "Beredskabsstyrken" hjemsendt.
- I øvrigt flyttes den resterende beredskabsstyrke ikke kun efter militære hensyn, men på en sådan måde, at indkvarteringsbelastningen skifter mellem landets forskellige regioner.
- Bl.a. forslag i vinteren 1940 om at etablere et Hjemmeværn til baglandsbeskyttelse håndteres af Krigsministeriet ved ikke at svare.
- Oversvømmelser med henblik på at prøve at etablere hindringer må kun øves så hindringen ligger nord-syd for ikke at protestere.
- Regeringen satser på at komme igennem krigen som man gjorde i 1914-18: Pragmatisk tyskvenlig neutralitetslinje, hvor man minerer, hvor tyskerne ønsker det.
- Flådechefen Rechnitzer placerer flåden, så den er klar til at operere fra Århusbugten mod et engelsk indtrængningsforsøg. Admiralen har stadig tillid til Raeder og tror på tyskerens ord om, at man ikke har fjendtlige hensigter mod Danmark.
- Man satser igen på at kunne hindre, at man ved mobilisering og gravearbejder presser befolkningen og provokerer tyskerne. Man venter på den tyske gesandts ankomst med et ultimatum som aftalt 23 år tidligere.
- Fra begyndelsen af april 1940 ved nøglepersoner (herunder Munch og gesandten i Berlin, Scavenius' højre hånd under Verdenskrigen, Herluf Zahle) klar over, at en eller anden tysk besættelse er på vej, men forventer, at det sker som man aftalte i 1917.
- Man gennemfører ikke den mobilisering af Jyske Division, der kunne have gjort modstand mulig, men den ønsker regeringen ikke.

- Om natten til 9. april sidder man og venter på det ultimatum, som skulle komme, så man kan protestere mod tyskernes indrykning og besættelse af dele af Jylland for at støtte operationerne i Norge.
- Det sker ikke, fordi det ville have fjernet overraskelsesmomentet og gjort operationerne i Norge endnu mere risikable.
- Derfor kom styrkerne i Sønderjylland i kamp.

- Den skarpe intellektuelle P. Munchs stærke, men mangelfulde logik – og flertallet den danske befolknings støtte til hans opfattelse i hele mellemkrigstiden.
- Historikeren P. Munchs og Scavenius utilstrækkelige redegørelse for, hvad der hændte i 1916-17 (om Norges betydning, Tysklands planlægning og drøftelsen af ultimata).
- Den tyske flådes afvisning af en ny ydmygelse – og dens evne til at overbevise Hitler, der ønskede sit eget krigsprojekt, om at Norge skulle erobres.
- At man forgæves ventede på et tysk ultimatum, så man kunne lade tyskerne marchere ind under protest. Politikerne ventede og ønskede ikke den symbolske kamp, I skal se i filmen.